

Geçmişten Günümüze Uludere’de Kültürel ve Dinî Bağlamda Keldani ve Müslüman İlişkilerinin İzdüşümü* **

Dr. Osman Bilen

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0128-5402>

Bağımsız Araştırmacı / Milli Eğitim Bakanlığı, Şırnak – TÜRKİYE

Doç. Dr. Fevzi Rençber

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5676-7871>

Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Şırnak – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 15.02.2024

Kabul: 30.03.2024

On-line Yayın: 31.03.2024

Anahtar Kelimeler

Uludere

Keldani

İşşi

Bazyan

Kültür

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

** Bu çalışma, 2023 yılında “Tarih, Kültür, Din, Ticaret, Tarım ve Turizmde Uludere: Uluslararası Uludere (Qilaban) Sempozyumu” nda sunulan tebliğin düzeltilmiş ve genişletilmiş halidir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.75692>

Öz

Uludere'nin eski ismi Kılaban'dır. Kılaban “kalemuhafızı” anlamına geldiği kaynaklarda geçmektedir. Osmanlı Devleti'nden sonra 1928 yılına kadar Goyan (Goyî aşiretine nispetle) bölgesi olarak adlandırılır. Uludere ilçesinin geçmişi M.Ö 3000 yılına kadar dayanmaktadır. Uludere Medler, Persler, Roma-Part ve Arsaklılar gibi birçok devletin hâkimiyetinde kalmış ve farklı birçok kültürden etkilenmiştir. M.S 297 yılında Sasaniler'in hâkimiyetine girmiştir. 1534 yılında ise Osmanlı Devletinin hükümlerine altına girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Beytüşşebap'a bağlı bir bucak haline getirilmiştir. 27 Haziran 1956 yılında Hakkâri'ye bağlanmıştır. 1990 yılında Şırnak'ın il olmasıyla Şırnak'a bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. Uludere ilçesine bağlı 12 köy ve 3 belde bulunmaktadır.

Uludere siyasi ve kültürel yönden birçok devlet ve kültürden etkilendiği için günümüze kadar kültürel ve toplumsal izlerini görmek mümkündür. Uludere'de metruk olmasına rağmen İşşi (Onbudak) ve Bazyan (Doğan) adından iki Keldani köyü bulunmaktadır. İşşi köyü Şenoba beldesine bağlıdır. Bazyan köyü İşşi'ye yaklaşık 45 dakikalık yürüme mesafesindedir. Bu köyde Müslüman Kürtler ve Keldaniler birlikte yaşamışlardır. İşşi köyü 1976 yılında 80 haneden ve 680 kişiden oluşmaktaydı. Bazyan köyü 1970 yılında 60 aile ve 350 kişilik bir nüfusa sahipti. 1980 yılından itibaren artan terör olayları nedeniyle köyler boşaltılmaya başlanmıştır. Bu çalışmamızda İşşi ve Bazyan köylerinin Müslümanlarla birlikte yaşama kültürü bağlamında geçmişten günümüze yansımalarını köylere gidilerek doğru bilgi aktarmaya çalıştık. Çalışmamıza bahse konu olan boşaltılmış olan köylerden İşşi (Şi-Onbudak) köyüne 6 Eylül 2023 tarihine gittik. Köyün eski sakinleri olan Keldaniler ve onların dostları ve yakın civar köylerinden yaşayan Müslümanları dinleyerek aktarmaya çalıştık. Bazyan (Doğan) köyü ulaşımdaki sıkıntılar nedeniyle köyün içine kadar giremedik. Ancak daha önce köyde beraber yaşamış Müslüman ve Keldani tanıkları dinleyerek doğru ve objektif bilgiler vermeye çalıştık.

Atf Bilgisi / Reference Information

Bilen, O. & Rençber, F. (2024). Geçmişten Günümüze Uludere’de Kültürel ve Dinî Bağlamda Keldani ve Müslüman İlişkilerinin İzdüşümü. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 17(99), 215-226.

Projection of Caldani and Muslim Relations in Uludere from the Past to the Present in A Cultural and Religious Context ***

Dr. Osman Bilen

Independent Researcher / Ministry of National Education, Sırnak – TÜRKİYE

Assoc. Prof. Dr. Fevzi Rençber

Sırnak University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Sırnak– TÜRKİYE

Article History

Submitted:15.02.2024

Accepted: 30.03.2024

Published Online: 31.03.2024

Keywords

Uludere
Chaldean
İşşi
Bazyan
Culture

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

** This study is the corrected and expanded version of the paper presented at the "Uludere in History, Culture, Religion, Commerce, Agriculture and Tourism: International Uludere (Qilaban) Symposium" in 2023.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.75692>

Abstract

The old name of Uludere is Kılaban. It is stated in the sources that Kılaban means "keleguard". After the Ottoman Empire, it was called the Goyan (relative to the Goyî tribe) region until 1928. The history of Uludere district dates back to 3000 BC. Uludere was dominated by many states such as the Medes, Persians, Roman-Partians and Arsacids and was influenced by many different cultures. It came under the rule of the Sassanids in 297 AD. In 1534, it came under the sovereignty of the Ottoman Empire. With the establishment of the Republic of Türkiye, it became a sub-district of Beytüşşebap. It was annexed to Hakkâri on 27 June 1956. When Şırnak became a province in 1990, it became a district of Şırnak. There are 12 villages and 3 towns in Uludere district.

Since Uludere is politically and culturally influenced by many states and cultures, it is possible to see its reflections until today. Although abandoned, there are two Chaldean villages in Uludere, named İşşi (Onbudak) and Bazyan (Doğan). İşşi village is connected to Şenoba town. Bazyan village is approximately a 45-minute walk from İşşi. Muslim Kurds and Chaldeans lived together in this village. İşşi village consisted of 80 households and 680 people in 1976. Bazyan village had 60 families and a population of 350 people in 1970. Since 1980, the villages began to be evacuated due to increasing terrorist incidents. In this study, we tried to convey accurate information about the reflections of İşşi and Bazyan villages from past to present in the context of the culture of living together with Muslims by visiting the villages. We went to İşşi (Şi-Onbudak) village, one of the evacuated villages that were the subject of our study, on September 6, 2023. We tried to convey this by listening to the Chaldeans, the former inhabitants of the village, their friends, and the Muslims living in the nearby villages. We could not enter Bazyan (Doğan) village due to transportation difficulties. However, we tried to provide accurate and objective information by listening to Muslim and Chaldean witnesses who lived together in the village before.

GİRİŞ

Şırnak ve çevresi geçmişi oldukça eskiye dayanan bir yerleşim yeridir. Oldukça fazla tarihsel ve kutsal mekâna ev sahipliği yapmaktadır. Şırnak bölgesi erken dönemlerden beri farklı din ve kültürdeki topluluklara ev sahipliği yapmıştır. (Tunç, 2021: 307) Bölgenin önemli dinî topluluklarından biri de Keldanilerdir. Keldaniler ile ilgili en eski kaynaklardan biri olan Asur yazıtlarında, Fırat ve Dicle nehri boyunca Pers devletinin sınırlarından başlayarak Babil'in Güney nehirlerine kadar uzanan bölgeye Kaldû denilmiştir. Burada yaşan halkın adı ise *Kaldai* olarak geçmiştir. Grekçe kaynaklarında aynı şekilde bir tanımlamanın olduğu görülmektedir. Asurlular, Keldaniler ve Süryani olarak bilinen halklarının aynı kökten geldiği bilinmektedir. Ancak aralarında onları bir birinden ayıran bazı farklılıklar mevcuttur. Süryaniler birleşik tabiat inancını (monofizit) benimsemişlerdir. Yani Hz. İsa Tanrı ile birdir. Hz. İsa'da Tanrısal ve beşeri güç birleşmiştir. (Bilge, 1990: 80) Nestorius'un inancını benimseyenlere Nesturi veya Asurî, bu inancı benimseyenlerden Katolik olup Roma İmparatorluğu'na bağlananlara ise Keldâni denilmektedir. Roma'ya bağlanmayanlara Asurî ve Nesturi denilmektedir. (Çelik, 2010: 175) İnan'ın Urmiye bölgesi ve Hakkâri bölgesinde yaşayanlar kendilerini Asurî ve Keldani olarak tanımlamaktadır. Musul (Ninova) ve çevresinde yaşayanlar kendilerini Keldâni olarak tanımlarken, Mezopotamya'nın Kuzeyinde, Güneydoğu Anadolu bölgesinde ve Suriye'de yaşayanlar ise kendilerini Süryanî olarak adlandırmaktadırlar. (Albayrak, 2022: 207-208) Güneydoğu bölgesinde Asurî, Keldâni ve Nesturiler hiçbir ayırım yapılmadan Hristiyan olarak tanımlanmaktadır. Ancak Hristiyanlığın alt tanımlamasında hepsi bölgede Süryani olarak bilinmektedir. Etnik köken olarak Asurî, Aramî ve Keldaniler, Hristiyanlığı benimseyen ilk dönem topluluklar olarak kabul edilmektedir. (Beğtaş, 2023: 69) Bu ilk topluluklar Süryanicenin birbirine yakın lehçeleri ile konuştukları için hepsi Süryani olarak anılmaktadır. Diyarbakır, Şırnak ve Mardin gibi illerde Süryani dışında bir bölgesel tanımlama daha mevcuttur. Bu tanımla *fillah/fellih* kavramı ile karşılaşmaya çalışılmıştır. (Ertaş, 2019: 152) "Fillah" kelimesi Arapça'daki "Fellah" kelimesinden türemiştir. Çiftçi anlamına gelmektedir. Bölgede bu kavramın kullanılmasındaki en önemli sebep Gayr-ı Müslim vatandaşların daha çok tarım ve çiftçilikle uğraşmalarından kaynaklanmaktadır. Müslüman ve Hristiyanlar ortaklık ederek tarım, ticaret ve diğer alanlarda çalışmışlardır. Bu ortaklık güven esaslı bir temel oturmuştur. Bu güven "fillah" kelimesiyle karşılaşmıştır. (Bilen, 2018: 531-540)

Keldaniler Mezopotamya medeniyetlerinin en önemli kadim halklarından birisidir. Mezopotamya'da bulunan bu kadim halk Babil veya diğer adıyla bilinen *Kaldai* devletinin kurucularıdır. Siyasi ve askeri başarılarının yanında Eski Mezopotamya'nın bilimsel ve entelektüel yaşamında da önemli katkıları olmuş bir halktır. Özellikle astronomi alanında oldukça maharetli oldukları kaynaklarda geçmektedir. Keldani kavramının daha çok astronomi ve münecim anlamında geldiği bilgisi diğer komşu medeniyetler tarafından da bilinen bir durumdur. (Albayrak, 1997: 29; Kaçar, 2023: 30-31) Keldaniler farklı kabileler şeklinde Babil'de yaşamlarını sürdürmüşlerdir. İ. Ö. 900'lerde üç Keldani kabilesinin varlığından söz edilmektedir. Keldanilerin yaşadığı yerlere Asur kayıtlarında "kraliyet kentleri" olarak geçmektedir. Bu üç kabileden Bit Dakkuri Babil'in güneyinde; Amukani aşağı Fırat bölgesinde, Bit Yakın (Deniz Ülkesi) ise Ur kenti çevresindeki alanda yaşamışlardır. (Khurt,2013: II/260) Daha sonraki dönemlerde Keldaniler Babil halkı üzerinde egemenlik elde etmiş ve Babil ülkesinin Kalde olarak adlandırılması süreci başlamıştır. Pers imparatorluğu Kalde ülkesini ele geçirdikten sonra Kaldai/Keldani ismi bir ırkı veya halkı temsil etmekten çok bir sınıfı temsil etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Persler, Keldanilerin okuma ve yazma, sihir ve büyü sanatlarındaki ustalıklarını görmüş ve bu konuda bilgili olduklarını kabul etmişlerdir. Zamanla Keldani kavramı ırk veya halk fark etmeksizin bu alanlarda usta olan kişiler için kullanılmaya başlanmıştır. (Kaçar, 2023: 35)

Keldanilerin dünya üzerindeki dağılım ve yerleşimleri hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Keldaniler Osmanlı döneminde; Diyarbakır, Mardin, Siirt, Maraş, Urfa, Bitlis, Van, Hakkâri, Gevaş, Beytuşşebap, Cizre, Midyat, Savur, Musul, Halep, Zaho, Süleymaniye, Kerkük, Akra, Zibar ve Bağdatta yaşadıkları kaynaklarda geçmektedir. Günümüzde ise Mısır, Türkiye, Lübnan, Rusya,

Hindistan ve birçok Avrupa ülkesinde yaşamaktadırlar. (Sarı, 2011: 108-109) Keldanilerin Türkiye'deki nüfuslarının 500-1000 kişi; dünyadaki nüfuslarının ise 1 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. (Albayrak, 2006: 189; Ertaş, 2019:153) Keldaniler, diğer adıyla bölgede yaşayan Süryaniler, örf, adet ve kültürleriyle folklorik özelliklere sahiptir. Süryanice Doğu Aramicenin bir uzantısı olarak Asur, Babil ve Akad dil grubundan beslenmiştir. Süryanice Semitik dillerden olan Arapça ve İbraniceyi etkilemiştir. Süryanice İ.Ö. 5.yy'da Orta Doğu genelinde yaygın bir şekilde kullanılan ve yaşayan bir dildir. (Beğtaş, 2023: 65-66) Türkiye'de Keldanilere ait az sayıda köy bulunmaktadır. Şırnak ilindeki Geznex (Cevizağacı), Hozi (Ayrım), Mıhrî (Kovankaya), Şi/İşşi (Onbudak), Bazyan (Bazyan), Hessana (Kösreli), Beşpin (Görümlü), Herbol (Aksu),(Osman Bilen, 2018) Hertevin (Ekindüzü) köyleri Keldânî köyleridir. Şi/İşşi ve Bazyan köyleri Uludere sınırları içerisindedir. (Ertaş, 2019: 157-158)

Bu çalışmamızı yaparken Keldaniler ile ilgili yapılan saha araştırmaları incelenmiş olup aynı zamanda bahse konu olan köylere gidilerek bölgede yaşayanların ifadelerine başvurulmuştur. Görüşlerine başvurduğumuz Keldaniler Avrupa'da ikamet eden, arada köylerini ve bölgeyi ziyaret eden kaynak kişilerdir. Çalışmamız üç başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık altında Uludere'de yaşayan Keldaniler hakkında bilgi vermeye çalıştık. İkinci ve üçüncü başlık altında ise İşşi (Şi-Onbudak) ve Bazyan (Doğan) köyleri hakkında bölgede yaşayanlarla yapılan görüşmeleri aktarmaya ve sonuca ulaşmaya çalıştık. Çalışmamda bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına titizlikle uyulmaya çalışılmıştır.

1. ULUDERE'DE KELDANİ YERLEŞİMLERİ

Uludere'nin eski ismi Kılaban'dır. Kılaban "kalemuhafızı" anlamına geldiği kaynaklarda geçmektedir. Osmanlı Devletinden sonra 1928 yılına kadar Goyan (Goyî aşiretine nispetle) bölgesi olarak adlandırılmıştır. Uludere ilçesinin geçmişi M.Ö. 3000 yılına kadar dayanmaktadır. Uludere m.ö. 1000 yılında Urartu hâkimiyeti altına girmiştir. Uludere Medler, Persler, Roma-Part ve Arsaklılar gibi birçok devletin hâkimiyetinde kalmış ve farklı birçok kültürden etkilenmiştir. M.S 297 yılında Sasaniler'in hâkimiyetine girmiştir. 1534 yılında ise Osmanlı Devletinin hükümlerine altına girmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla Beytüşşebap'a bağlı bir bucak haline getirilmiştir. 27 Haziran 1956 tarihinde Hakkâri'ye bağlanmıştır. 1990 yılında Şırnak'ın il olmasıyla Şırnak'a bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. Uludere ilçesine bağlı 12 köy ve 3 belde bulunmaktadır. (www.sirnak.gov.tr/uludere, 2023)

İlçenin yüzölçümü 825 km² olan Uludere (Kılaban), Irak ile 56 km uzunluğunda bir sınıra sahiptir. Doğusunda Hakkâri ilinin Çukurca (Çel) ilçesi, batısında Şırnak ili ve Silopi ilçesi, kuzeyinde Beytüşşebap (Elki) ilçesi, güneyinde ise Irak toprakları mevcuttur. Uludere nüfusunun % 75'i kırsal kesimde yaşamaktadır. İlçenin geçim kaynağı Küçükbaş hayvancılıktır. Coğrafik yapısı nedeniyle tarım alanları oldukça dardır. Az da olsa meyvecilik ile sebzeçilik üretimi yapılmaktadır. Yaylalardaki bitki örtüsü çeşitliliği yüksek kalitede bal üretimine katkı sağlamaktadır. İlçede jeolojik yapının zengin olması itibariyle çok sayıda linyit ve demir ocakları mevcuttur. (http://www.uludere.gov.tr, 2024)

Genelde Keldaniler hakkındaki yapılan akademik çalışmalar olmasına rağmen Şırnak Keldanileri hakkında yapılan akademik çalışmaların azlığı sebebiyle tanıklarla yapılan görüşmeler zorunlu olmuştur. Şırnak'ta 9 Keldani köyü vardır. Bu köylerden İşşi (Şi-Onbudak) ve Bazyan (Doğan) köyleri Uludere'ye bağlıdır. Uzungeçit, Hilal ve Şenoba beldeleri de Uludere'ye bağlıdır. Uludere'de 16 köy ve 18 mahalle bulunmaktadır. İşşi (Şi-Onbudak) ve Bazyan (Doğan) köyleri Keldani köyleridir. İki köy şuan metruktür.(Nişanyan, 2023: 648-649) Ancak köyde hala eski yaşama dair kalıntılar mevcuttur. Özellikle Şi (İşşi-Onbudak) köyü, gür ceviz ağaçları ve meyveleri ile adeta köy terk edilmemiş gibi bir doğaya ve su kanallarına sahiptir.

2. İŞŞİ (Şİ-ONBUDAK)

Şi/İşşi köyü Uludere'nin Şenoba beldesine 6 km uzaklıktadır. Şi/İşşi Şenoba Beldesinin yukarısında dağların eteklerinde meyve ağaçlarının ve dere sularının geçtiği yamaçta kurulmuş çok eski

bir yerleşim yeridir. Köyün yeşil alanı oldukça varlığı fazla olup etrafı su kanalları ile çevrelenmiştir. Köy boşaltılmış olmasına rağmen su kanallarının çoğu sağlam ve su varlığı devam etmektedir. Köy mamur olduğu dönemde köyde sadece Keldaniler yaşamaktaydı. Şi/İşşi isminin nereden geldiği kesin bilinmemekle beraber köyde yapılacak kilise için malzemelerin toplanma yeri olarak belirlenen yerde, malzemelerin kaybolduğu ve daha sonra bu malzemeler arandığında böğürtlen ve ağaçların arasında bir yerde toplandığı görülmüş, bu nedenle Tanrının kiliseyi burada yapmak istediği düşüncesiyle orası için karar kılınmıştır. Bu kararın “Şi/İşşi” “işte oldu” veya “burada karar kılındı” manasına geldiği söylenmektedir. (G. Yalçın, kişisel görüşme, 07 Eylül 2023)

Şi/İşşi köyünde doğan ve köy boşaltılıncaya kadar orada yaşamış olan 1957 doğumlu aynı zamanda köyün en son muhtarı olan Gero Yalçın’dan aldığımız bilgilere göre, köy 28 Haziran 1987 tarihinde tamamen boşaltılmıştır. Köye 1965 yılında okul yapılmıştır. 1975 yılında devlet eliyle su çekilmiştir. 1975 yılında bu köyde 724 kişiden oluşan bir Keldâni nüfusu yaşamaktaydı. Köye elektrik 1985 yılında verilmiştir. Köyün ortasında Mar Yavsep Hazaya adında bir kilise ve üç su değirmeni mevcutmuş. Köyün bir mahallesi konumundaki Karaye kısmında da Mart Maryam adında bir kilise daha bulunmaktadır. (Ertaş, 2019: 164) Mar Yavsep Hazaya Kilisesi köy boşaltıldıktan sonra camiye çevrilmiştir. Bu kilisenin kalıntıları mevcuttur. (Ü. Kara, kişisel iletişim, 06 Eylül 2023) Köyde hafta içi sabah ve akşam olmak üzere kilise de ayin yapıldığını, özellikle Pazar günlerinde yapılan ayine tüm köylülerin iştirak ettiğini köy muhtarı aktarmaktadır. Pazar günü yapılan ayinden sonra köylülerin evden yemek getirdiğini, bu yemek faslına diğer civar yerlerden Müslümanların da iştirak ettiğini ve beraberce bir arada yediklerini dile getirmiştir. Yalçın, bu birlikteliğin hoşgörüsü ve bir arada yaşamaya güzel bir örnek olduğunu vurgulamaktadır. (G. Yalçın, kişisel görüşme, 07 Eylül 2023)

Şi/İşşi köylüleri geçimini ceviz, hayvancılık, kilim ve şal-şapık kumaşı dokuyarak sağlamaktaydı. Şi/İşşi köyü meyveleri ve üzüm pekmezi ile meşhurdur. Meyveler ticari amaçtan çok kışlık ihtiyacı karşılamak için üretilmekteydi. (G. Yalçın, kişisel görüşme, 07 Eylül 2023) Köyü ziyaret ettiğimizde salkım salkım siyah üzümler, incirler ve böğürtlenlerin yetiştiği bu meyvelerin kurumadan tadına bakmak suretiyle şahit olduk.

Hilal beldesinde muhtarlık yapan, Şi/İşşi köyü 1984 yılında boşaltılmaya başladığında kendisi 14 yaşında olan 1970 doğumlu Ümran Kara’nın verdiği bilgiye göre kendileri daha köyde bazı Keldani vatandaşlar varken köye yerleştiğini ve burada takriben 3 yıl kaldığını ve köyde yaşayanların tarım ve sulama işlerinde çalıştığını söylemektedir. Kendileri yerleştikten sonra kısa bir süre içinde köy sakinlerinin terör ve güvenlik nedeniyle köyü boşalttıklarını ifade etmiştir. Ümran Kara köye sonradan yerleşen Müslümanların 1994 yılında terör ve güvenlik nedeniyle köyü boşalttıklarını ve Şenoba beldesine yerleştiklerini aktarmıştır. (Ü. Kara, kişisel görüşme, 06 Eylül 2023)

Ümran Kara, atalarından duyduğuna göre 1914-1915 Sala Fermanı (Afet Yılı) olarak bilinen zamanda yaşanan hadislerde, Müslümanların Şi/İşşi köyünde yaşayan Keldânîlere sahip çıktığını, onlara zarar vermek isteyen kötü niyetli bazı insanların engellendiğini söylemektedir. (Ü. Kara, kişisel görüşme, 06 Eylül 2023) Bu konuyu Keldani olan Gero Yalçın’da teyit etmektedir. Şi/İşşi köylüleri olarak asla civarda yaşayan Müslümanlardan zarar görmediklerini bireysel sıkıntılar olmasına rağmen Sala Fermanı ve köyün boşaltılma nedeni olan güvenlik sorunlarının çok arttığı bir dönemde bile Müslümanların kendilerine sahip çıktığını ifade etmektedir. Gero Yalçın bir ağanın köyden bir kız kaçırdığını bunun bazı tatsız olaylara sebep olduğunu o dönemde bile yine diğer Müslümanların araya girdiğini dile getirmektedir. (G. Yalçın, kişisel görüşme, 07 Eylül 2023)

Şi/İşşi’nin giyim ve kuşamının Müslümanlarla aynı olduğunu iki muhtarın açıklamalarından anlaşılmaktadır. Sosyal ve dini konularda büyük bir hoşgörünün olduğunu anılarla bize aktardılar. Ümran Kara Ramazan ayında oruç tuttuklarını köyde yaşayan Keldanilerin kendilerine yemek yaptığını ve onları davet ettiğini söylemektedir. Ayrıca köyün ileri gelenlerinden bazılarının dışarıdan misafir geldiğinde onlar için ikramda bulunmak için hayvan kestiğini dile getirmektedir. (Ü. Kara, kişisel görüşme, 6 Eylül 2023) Gero Yalçın babası Uşama Yalçın’ın köyün ileri gelenlerinden biri olduğunu, eve

misafir olarak gelen Müslümanlara çok değer verdiğini, namazlarını kılmak için seccade ve namaz alanı hazırladığını aktarmaktadır. (G. Yalçın, kişisel görüşme, 7 Eylül 2023) Köyü boşaltıp giden Şi/İşçi köylülerinin Müslümanlarla olan ilişkileri hala devam etmektedir. Şi/İşçi köylüleri göç edip yurtdışına gittiklerinde köylerinin arazilerini Müslüman dostlarına satarak gitmişlerdir. Mahkeme ve resmi yazışmalarda kendi istekleriyle arazi ve mallarını sattıklarını beyan ettiklerini Gevri Yalçın aktarmıştır. (G. Yalçın, kişisel görüşme, 07 Eylül 2023) Köydeki Keldaniler daha çok Süryaniceyi kullanmaktadırlar. Ancak Kürtçeyi de iyi bir şekilde bildiklerini ve her iki dili konuştuklarını görüşmelerimizde teyit etmiş olduk. Sadece Uludere'de yaşayan Keldaniler değil, Şırnak ilinde yaşayan diğer Keldanilerin de Türkçe bilmelerine rağmen okuma-yazma oranlarının düşük olduğu kaydedilmiştir. Avrupa'ya göç eden Keldaniler, evlerinde çocuklarıyla Keldanice konuşarak dillerini muhafaza etmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca göç edilen bazı Avrupa ülkelerinde sivil toplum kuruluşları ve dernekler aracılığıyla açılan Keldanice dil kurslarında eğitim verilmektedir. (Ertaş, 2018: 167).

3. BAZYAN (DOĞAN) KÖYÜ

Bazyan Köyü İşçi köyüne yaklaşık 45 dakikalık yürüme mesafesindedir. Süryanice Bazyan olarak bilinmektedir.(Sevan Nişanyan, 2023, s. 648) Bu köyde Müslüman Kürtler ve Keldaniler birlikte yaşamışlardır. Bazyan köyünde Mart Maryam adında bir kilise bulunmaktadır. Bazyan Köyü 1970 yılında 60 aile ve 350 kişilik bir nüfusa sahipti.1980 yılından itibaren artan terör olayları nedeniyle birçok köy boşalmıştır. (Ertaş, 2019: 158-159) Köyde yaşayan Müslümanların Keldanilerle çok iyi ilişkilerinin kurulduğunu, kültürel ve sosyal ilişkilerde beraber hareket ettiklerini, köyde yaşayan Müslümanların Keldanice öğrendiklerini tarafların ifadelerinden anlıyoruz. Ümran Kara bazı Müslüman ve Keldanilerin birbirine kız alıp verdiğini dile getirmektedir. Bu vesileyle akrabalık ilişkileri kurduğunu ifade etmektedir.(Ü. Kara, kişisel görüşme, 06 Eylül 2023) İki toplumun halklarının birbirine benzer geleneklere sahip olduğunu söylemek gerekir. Keldaniler arasında erken yaşta evlilik yaygın bir durumdur. Erkekler 17, kızlar ise 16 yaşına geldiğinde evlenebildikleri kaydedilmektedir. Bölgede yaşayan Müslümanlar arasında da erken yaşta evlilik olağan bir durum olarak kabul edildiğinden söz edilmektedir. (Ertaş, 2019: 166)

Bazyan'da Keldanilerle Müslümanlar bir arada uzun süre birlikte yaşadıkları için ilişkileri hala tazeliğini ve sıcaklığını korumaktadır. Avrupa ve diğer yerlere göç etmiş Keldaniler ve Müslümanlar taziye ve önemli günlerde görüşebildiklerini ifade etmektedir. Bazyan'da dini ve geleneksel törenlerin büyük bir saygı ve hoşgörü içerisinde gerçekleştiğini tarafların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bazen Müslümanların köyde yapılan Keldani ayinlerine dışarıdan katıldığını ve onları saygı çerçevesinde dinlediklerini, taziye ve düğünlerin birlikte yaptıklarını aktarmaktadırlar.(G. Yalçın, kişisel görüşme, 07 Eylül 2023; Ü. Kara, kişisel görüşme, 06 Eylül 2023) Birbirleri ile olan ilişkileri saygı ve sevgi çerçevesinde devam etmiştir. İki farklı toplum olmalarına rağmen sosyal ve kültürel olarak ortak paydaları daha fazla olduğu için (Bilen, 2018: 532-540) adeta birbirilerinden hiçbir farkları yokmuş gibi davranmışlardır. (Rençber, 2018: 505-507) İki toplumun bireysel ve toplumsal anlamda hem iyi günleri hem de kötü günleri olmasına rağmen aralarında asla bir kin veya nefret ortamı oluşmamıştır. (Ertaş, 2019: 169-172) Bölgede yaşayan Müslümanlar arasında fahri akrabalık ilişkisi anlamında kullanılan bir kavram olan *térbét* sıkça kullanılmaktadır. *Térbét* Süryanice bir kelimedir. *Tér* yatak anlamına gelmektedir. *Bét*, Arapçadaki *beyt* kavramından gelmektedir. Süryanicede *bes* olarak kullanılmaktadır. Keldaniler ve Müslümanlar alışveriş veya başka bir amaçla birbirlerinin köyelerine gittiklerinde orada konaklamaları gerekirse ve misafirlik durumu ortaya çıkarsa birbirilerini çok iyi bir şekilde ağırlamaktan geri durmazlardı. Bu ilişki biçimi, iki toplum için fahri akrabalık (bir nevi kirvelik) durumuna dönüşmüştür. *Térbét* kavramı bölgede sıkça kullanılan bir kavramdır. (Bilen, 2018: 538)

Söz konusu bu iki yerleşim yerinde yapılan çalışmadan anlaşıldığı gibi farklı din ve kültürlerle sahip topluluklar tarihsel süreçte göçler dâhil bazı olumsuz olaylarla karşılaşmalarına rağmen günümüzde de birbiri hakkında olumlu kanaatler taşımaktadırlar. Hıristiyan ve Müslüman birlikteliği

günümüzde de kültürel olarak bu yerleşim yerlerinde varlığını devam ettirmektedir. Bu düşünceye her iki topluluğun da birbirileri hakkındaki sözlerden güzel anılar taşıdıkları kanaatine ulaşmaktayız.¹ İki toplum arasında hala iletişimin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Müslümanlar ve daha önce bu Keldani köylerinde yaşayan vatandaşlar düğün, taziye ve bayramlarda birbirileriyle görüşmektedirler. Bazen Avrupa'da yaşayan bazı vatandaşların resmi işlemleri için Müslümanlara vekâlet verdiğini tanıkların verdiği bilgilerden anlıyoruz. Bizim kaynak kişilerimizden olan Gevro Yalçın beyin iletişim bilgilerini Üç Hilal Beldesi Mahelle Muhtarı Umran Kar'dan aldık. Kendisi önce aradı ve görüşmek istediğimizi anlattı. İletişimimizi bu şekilde sağlamış olduk.

İki kültürün bir arada yaşaması ve birbiriyle olan olumlu ilişkileri sadece bu iki köyden ibaret değildir. Çalışmamızın konusunu oluşturan bu iki köyün dışında Şırnak'ta bulunan Geznex (Cevizağacı), Hozî (Ayrım), Mıhrî (Kovankaya), Hessana (Kösreli), Bepin (Görümlü), Herbol (Aksu), Hertevin (Ekindüzü) köylerinde de bu iletişim birkaç kişi veya aile üzerinden hala devam etmektedir. (Ertaş, 2019:155-161; Bilen, 2018: 537-538) Silopi ilçesine bağlı Hessana (Kösreli) köyü muhtarı İliş Beğtaş Silopi'nin yerli halkıyla çok iyi bir iletişimi mevcuttur. Köyünde Avrupa'dan gelen Keldani vatandaşlarla Müslümanlar sürekli bir araya gelebilmektedirler. Kendisi ve iki arkadaşı 2023 yılında Şırnak-Silopi'ye bağlı Hassana (Kösrali) köyü ile Dadar (Yolağzı) köyü arasında elim bir trafik kazası geçirmişlerdi. Hassana köyünün Beth Tayro ailesine mensup Cudi Kürüm maalesef hayatını kaybetti. Hassana köy muhtarı İliş Beğtaş ve Pavlus Salman yaralı kurtulmuşlardı. Bu kaza iki toplum arasında manevi bir dayanışmayı da ortaya çıkardı. Bu kaza gerçekleştiğinde yüzlerce Şırnaklı vatandaş ve hastaneye akın ettiler. Tüm yetkililer can havliyle yardımcı oldular. Vefat eden Cudi Kürüm için köyde taziyeler kabul edildi. (İ. Beğtaş, kişisel görüşme, 09 Eylül 2023) Yaralananlar ise köyde ziyaret edildi. Ben ve ailem İliş Beğtaş ve Pavlus Salman'a geçmiş olsun ziyaretinde bulunduk. Bu dayanışma o dönemin haber sayfalarına da yansımıştı. (<https://www.midyatgundem.com/hassanada-kaza-ve-manevi-dayanisma>, 2023)

SONUÇ

Çalışmamızda İşçi ve Bazyan köylerinde yaşayan Keldani ve Müslümanların geçmişten günümüze yansımalarını, tanıkların verdiği bilgiler çerçevesinde yazmaya ve aktarmaya çalıştık. Binlerce yıl beraber yaşamış, dinleri, dilleri farklı iki halkın hoşgörü ve saygı çerçevesinde yaşadıklarını, toplumsal sorunlar, terör ve güvenlik durumları gibi sıkıntılı dönemlerde bile birlikteliklerini ve saygıyı elden bırakmadıkları görülmüştür.

İki farklı dinin mensuplarının kültürlerinin, geleneklerinin birbirine çok benzediğini bu çalışmamızda ortaya koymuş olduk. Müslüman ve Keldanilerin ilişkilerinin genel olarak olumlu bir düzeyde olduğu görülmüştür. Müslüman ve Keldaniler arasında yaşanmış problemlerin din farkından değil daha çok toplumsal ve ekonomik sebeplerden ortaya çıktığı görülmüştür. Keldani ve Müslümanların birlikte yaşama kültürü bağlamında günümüzde devam eden sıcak ve samimi ilişkilerin evrensel değerler ve insanlık adına mutluluk verici bir durum olduğunu dile getirmemiz faydalı olur kanaatindeyiz.

<i>"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:</i>	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayımlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

¹ Din ve kültür arasındaki ilişki için bkz. İsmet Tunç, "Din ve Kültür İlişkisi". *Teoloji ve Antropoloji Perspektifinden Din ve Kültür İlişkisi-I*. (Ankara: Eskiye Yayınları, 2021).

Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Osman Bilen
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1 st author: %50 – 2 st author: %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Osman Bilen
Double-Blind Peer Review:	External-independent
<i>This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.</i>	

KAYNAKÇA

- Albayrak, K. (1997). *Keldaniler ve Nasturiler*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Albayrak, K. (2002). Keldâniler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (25. Cilt) İçinde (s. 207-210). Ankara: TDV.
- Bilen, O. (2018). Silopi'de Yaşama Kültürü Bağlamında Anılarla Müslim-Gayri Müslim İlişkileri. *Üç Ülkenin Kavşağında: Uluslararası Silopi Sempozyumu*, 26-28 Ekim 2018 İçinde (s. 531-540) Şırnak.
- Bilge, Y. (1990). *Süryanilerin Kökeni ve Türkiyeli Süryaniler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Beğtaş, Y. (2023). *Süryani Kültürü ve İçsel Dönüşüm*. İstanbul: Yay yayınları.
- Ertay, K. (2019) Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Şırnak Bölgesindeki Keldaniler ve Müslümanlarla Münasebetleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(89), 150-184.
- Khurt, A. (2013). *Eskiçağda Yakınoğru*, (II. Cilt), (3. Baskı), (Çev.: Dilek Şendil). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Rençber, F. (2018). Silopi'deki Medrese Âlimlerinin Bölgedeki Gayrimüslimlerle Münasebetleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Üç Ülkenin Kavşağında: Uluslararası Silopi Sempozyumu*, 26-28 Ekim 2018 İçinde (s. 503-517). Şırnak.
- Tunç, İ. (2021). Kutsal ve Mekân İlişkisi Bağlamında Cudi ve Çevresi. (Editörler: İ. Hüseyini, S. Çelik, R. Sakur & M. N. Uygur). *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak İçinde*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Uludere. <http://www.uludere.gov.tr> (Erişim Tarihi: 1 Mart 2024).

RESİMLER

Görsel 1: Şi/İşçi Köyünün Çeşmesi

Görsel 2: Şi/İşçi Köyün Girişi

Görsel 3: Şi/İşşi Mar Yavsep Hazaya Kilisesi

Görsel 4: Tanıklardan Üç Hilal Beldesi Mahalle Muhtarı Umran Kara

Görsel 5: Şi/İşşi Köyü Papazının Evi

Görsel 6: Şi/İşşi Köyü Harabe Olmuş Evler

Görsel 7: Şi/İşşi Köyü Meyveleri

